

Тарас РИСЕЙ

Кожна епоха чи покоління устами забутих предків тенденційним твердженням-скиглінням постійно констатує давно набридлий факт: “У наші часи не було такого, як є тепер!”. І ця напруга вікових категорій є властивим феноменом, адже знають всі, що наші бабусі та дідусі живуть життям пройдених приємностей, яких по природі пережити в досвіді сьогодення уже не можуть.

Так чи інакше, про це роздумували і їхні пращури. Ні, це зовсім не моралізаторство і не старечий маразм, а дійсність гедоністичної потреби, яка на схилі літ виглядає слабким відлунням внутрішнього непогоджування “зимової пори” – екзистенційним обуренням перед лицем “весняного буяння”. Християнський діагноз тут ставити і не потрібно – він очевидний, і несе в собі брак особової зрілості, образ споживацької реальності, яка не припинилася там – у Едемському саду, а все більше розгорнула свої плани на сторінках історичного гуманізму.

І знову ж таки цей “привабливий плід”, сприятливий для всіх органів чуття, ставить людину в центрі буття (“і станете як боги”). Уже від самих початків воно носить характер наповнення своїм “Я” усіх сфер діяльності, де все творіння є рабом моєї невгасимої спраги задоволення. І все було б добре, якби не один маленький нюанс: людина не є per se – причиною самої себе, тому, об’являючи себе богом, вона падає у стан неврозу перед лицем смерті. Ось тут у “бутті-до-смерті” і виступає наш тихий гуманізм, який пропонує людині, що живе лише один раз, “пожити по своїй дурній волі” вповні – як сказав Достоевський. Чому дурній? А тому, що людина, будуючи Вавилонську вежу, стає беззахисною перед лицем власних винаходів, ідеологій, фабрикацій – вони поневолюють її. Також дуже швидко звільнені “табу” пожирають свого визволителя. Сергій Булгаков пише: “Гуманізм – це релігія чоловікобожжя, де суспільність дорівнює святості, бо в ній знаходиться якраз те “єдине на потребу”, яке саме в собі має сенс і оправдання”. Людина стає причасником приємностей – “пороху”, ототожнюючи його з добром – безсмертям. Так, справді, в якийсь кульмінаційний момент задоволення людина дійсно долає почуття смертності, – ось, де “опіум для народу”, але “похмілля” неодноразово закінчується ломкою всіх міражів.

Поступове “повернення в порох” цілком оправдовує платонівський вираз – “краще було б не народжуватись, але якщо це сталося, то краще швидше померти”.

Для гуманізму всяке страждання є злом, воно всіх хоче зробити задоволеними і щасливими, для нього зовсім не існує гріха, і власний девіз дихає пекельним теплом: “Роби, що хочеш; бери від життя все можливе; ти цар світу – живи, насолоджуючись його благами!”. Проте це дихання черпає свій кисень з життя того, хто стоїть обабіч. Так “Інший” робиться зовсім чужим – іноземцем, але одночасно таким необхідним для просування вперед. Людина не має самостійного буття, тому знаходить свій центр поза собою. Як і навколишній світ, “Інший”, який є його частиною, стає об’єктом, корисним для мого виживання і задоволення. Гірше є при будові відносин з іншим по статі. Роблячи це, наш сучасник все більше вивчає по книжках прийоми сексуальної техніки, мовляв це чинить його більш досвідченим. Насправді, це спрямовує людську особову творчість у залежність дефініції, роблячи її діячем “по трафарету і штампу”, що згодом приводить до

неминучої нудьги – виснаження власних ресурсів. Це яскраво висвітлив Франц Кафка, цитує: “Він несе повну байдужість та отупілість... Нічого, нічого. Порожнеча, нудьга; ні, навіть не нудьга, а лише порожнеча, безсенсовність, слабкість”. З такої клітки невдовзі погляд “Я” безперечно змінить свій вектор з “Іншого” на ще одного “Іншого”, сліпо переконуючи свою свідомість, що так проявляється власна свобода. Але таким чином людина стає тираном як для свого “Я”, так і для “Я”, яке чекає нашої творчості, тобто для “Іншого”. Де помилка? Сучасник чітко відповість, знову ж таки по завченому трафарету, що “він зовсім не подібний до мене!” І в цій правді він, очевидно, забуває найголовнішу деталь, що точка перетину двох діагоналей є одна, тому два тотожні егоцентристи ніколи і не припасуються до неї – конфлікт неминучий. Правильно в цьому річищі сказав Сартр: “L'enfer, c'est les autres” – “пекло – це інші”. “Самолюбству, – каже Сергій Аверінцев, – важко змиритися з волею “Іншого”, з проявами “Іншого”, з самим буттям “Іншого”. Значить, вихід один: щоб поміститись в цій точці перетину діагоналей, потрібно стати одним тілом – єдиним великим суспільним “Я”. Але дорога здійснення цієї можливості також одна – шлях Любові. Отож, мимоволі ми зіткнулись з потребою існування того, що так успішно девальвує сучасна гуманізація. Постає питання, чому в наш час, коли все можна верифікувати і заперечити, дискусії про любов в раціонально-позитивістичних меншинах делікатно обминають? К.А. Бердяєв пробував дати на це відповідь, говорячи, що це поняття не вміщається в жодні суспільні стани; скидається із світових розрахунків і представляється поетам та містикам. Любов знаходиться уже в якомусь іншому вимірі буття, ніж те, в якому живе і прилаштовується людський рід, тому і виходить поза людську свідомість. Любов залишається десь збоку. Сексуальна розв’язність більш зрозуміла людському родові, ніж любов, більш сприятлива і навіть безпечніша. З розпустою можна якось пристосуватись у “світі”, можна її обмежити і надати їй культурніших форм. З любов’ю пристосуватись неможливо, для неї немає в цьому “світі” життя збудованої перспективи (якоїсь системи і ін.). Над любов’ю не можна ні моралізувати, ні соціологізувати, ні біологізувати, – вона стоїть поза цим усім, не із “світу цього”. Якщо любов відривати від властивого Джерела, тоді і ріст її є неможливий. Отож, відмова від Любові, по великому рахунку, несе в собі відмову від особового Бога, яка найбільше проявила себе у феномені “безстрашного сексу”. Сексуальна революція лише “дещо” поміняла акценти: тепер уже не потрібно зростати у любові, вона наче перебуває в певному резервуарі, з якого ми, коли нам вигідно, її беремо, щоб після використання повернути назад. Тому тепер не доводиться творити любов – нею усі “займаються”: не ми для любові, а любов для нас. Людство винайшло “таблетку”, яка дозволяє змінити закон природи і робить не обов’язковим інститут сім’ї та вірності. В такому баченні покликання народжувати є неминучим злом, адже виникає проблема необхідності ділитись частиною свого з інородною присутністю “Іншого”. Так сучасний гуманізм вніс тень тихого добровільного самознищення людини як виду. Поступово світ перероджується у ярмарок тіла, де уже немає особи; коли жіноче обличчя є лише додатком до ніг і плечей, що стає вигідною справою бізнесу. Це і є повернення до язичництва, коли зовнішня краса однозначно дорівнює добру. Олів’є Клеман каже, що тут твориться певний еталон краси, в якому відображається те, чого у нас насправді ще нема. Це часто приводить до відчаю. Але, коли ж еталон у певному розумінні збігається з тим, чим ми вже є, тоді надто легко приходить відчуття досконалості, яке приписує собі право судити інших. Проте якщо взірець базується на основі любові та милосердя, то конфлікт стає безперечно вирішеним, адже такий еталон

є можливим для всіх. На тлі цього всього починає народжуватись сум за іконою – істинним людським образом, місцем присутності Сина Божого.

Християнський гуманізм закликає до єдності, але не мертвих індивідів – сукупностей субстанцій, а живих осіб, що поєднуються в святості на зразок Трипостасного існування в Бозі, який і є Любов. Людина є створена на цей образ Любові, і її завданням є зростати до свого Взірця – до безсмертя в повному розумінні. Любов є єдиним статичним і незмінним началом буття. Доки триває любов в світі – доти поняття безсмертя залишається реальністю, а не абстракцією. Вона не належить до “пороху”, не ототожнюється з приємністю і є жертвним. Христос, будучи єдиносущним образом Отця, об’являє світові не лише Божество, а й справжню людину.

Особа є носієм іскри Любові. Тому даремно протестантський богослов Дитріх Бонгеффер якось сказав: “Найбільш бездоганий спосіб пережити досвід Трансцендентного – це прийняття в любові “Я” іншого”. “Дух часу” хоче загасити цю іскру божественної присутності, яка тліє всередині нас, але деколи він своїм вітром розпалює її ще більше. Отож на це потрібно дивитись не інакше, як на допуст Божий. Безумство сучасної гуманізації – це одночасно і заклик до призадуми. Свобода, яка переросла у свавілля, має знову стати владарюванням людини над собою, як каже Григорій Ниський. І це є завдання Християнства! Лише в його світлі людина може зануритись у свої містичні глибини і пізнати себе як не-себе, відчутти свою соборність. В атмосфері церковної любові, в переживанні церковних таїнств відбувається перемога над індивідуалістичністю, де знеособлений колективізм вже не закриває соборності. Саме тут народжується особова відповідальність один за одного – Любов, яка не вміщається в жодні логічні рамки. Вона знаходить собі місце в одному Тілі, яким і є Христове стадо.

На закінчення хотів би підкреслити, що не потрібно філософствувати, щоб зрозуміти – девальвація любові “духом часу” завжди одна і та ж – змінними є лише люди, яких в часи старості не влаштовує його “порох”; люди, які зупиняються над ямою власного гробу і кричать в її темноту: “В наш час не було такого, як є тепер!”.